

19 Internasjonalt perspektiv

Beslektet arbeid utenlands

Linda Jolly

Et forpliktende samarbeid mellom en gård og en eller flere skoler er ennå et svært uvanlig fenomen, både i Norge og enda mer i andre vestlige land. I Norge hvor dette har blitt utviklet i løpet av de siste 10 år er det i skrivende stund så mange som 1500 gårder som har en eller annen form med samarbeid med skoler.¹ Kursene som er blitt tilbudt gjennom Fylkesmannen i flere fylker er populære og nå utvikles 40-60 nye prosjekter hvert år. I dette kapittelet skal vi imidlertid presentere det vi har blitt kjent med utenfor Norges grenser. Det finnes mange tiltak og enkelte prosjekter i andre land som deler mange av våre motiver, mens strukturen og innholdet varierer. Vi forsøker å gi et overblikk over noen av prosjektene og organisasjonene.

Skandinaviske land

Vår nærmeste nabo, Sverige, har flere organisasjoner som er opptatt med å få barn ut av klasserommet og aktive i naturen. "**Barnens Landskap**" (www.barnenslandskap.com), "**Skapende Uterum**" (www-uterum.slu.se), og "**Naturskolan**" i Lund

¹ Dette er et omtrentlig tall som ble nevnt av Reidar Almås, leder ved Norsk Senter for Bygdeforskning i Trondheim på konferansen, "Farming for Health" i Stavanger 2006. Deres forskningsrapport nr 2/04 viser til 327 svar på 789 utsendt undersøkelseskjemaer. I denne undersøkelsen svarte 1 av 3 gårder at de hadde "Gården som pedagogisk ressurs" prosjekter, 4 av 10 hadde tilbud til skoleelever.

(www.naturskolan.lund.se) er alle opptatt av å belive skolegårdene. Blant annet tilbys det skolehagekurs og veiledning for utvikling av skolens uteområde. Vi har hatt noen deltagere fra Sverige på våre kurs i Norge og vet om enkelte prosjekter som er startet opp der. Flere grupper på besøk fra Sverige til gårder som driver gård-skolesamarbeid her i Norge har bemerket at landbruket her ser ut som det gjorde i Sverige for 30 år siden. Det er denne småskalastruktur som de ser som en fordel for utvikling av gård-skolesamarbeid.

Danskene er også opptatt av lekeplasser, sansehager og skogen. Det er mange "skogsskoler" som har et tilbud etter skoletiden. Se www.friluftsradet.dk for lenker.

I Finland har det også vært stor interesse for utviklingen av gården som en pedagogisk ressurs. De har oversatt avslutningsrapporten til Levande Skule og noen gård-skoleprosjekter er under utvikling. Vi har hatt flere seminarer og utvekslinger med mennesker i Finland. Kontakt person: Kiki Salo, khhsalo@mappi.helsinki.fi. I Finland har Prof. Sirpa Kurppa ledet et EU prosjekt med lignende formål, men tenkt som en landbruks leierskole for barn fra byene. Bærekraftig utvikling og pedagogikk er et tema som får mye oppmerksomhet i Finland.

4 H gårder

4 H (hode, hjerte, hånd og helse) gårder er aktive i alle de skandinaviske land. De har ingen internasjonal felles organisasjon, men nasjonale organisasjoner i 80 land. De gjør et utrettelig arbeid for at barn skal få tilgang til opplevelser med dyr og jord, men det skjer som regel utenfor skoletiden som en fritidsaktivitet. Noen tilbyr skoler og barnehager besøksmuligheter med opplegg som passer inn i skolens læreplan.

City Farms

En organisasjon for urbane gårder (**European Federation of City Farms**, <http://efcf.vgc.be>) finnes i flere mellom-europeiske land, som Belgia, Frankrike, Tyskland, Holland og UK. Norge og Sverige er også medlemmer gjennom 4 H. Italia, Portugal og Spania har også prosjekter på deres nettsider som "assosierte" medlemmer. "City Farms" ser seg selv som en bro mellom by og land. De er prosjekter med forskjellige elementer av landbruk og hagebruk hvor barn, ungdom og voksne kan lære om vår innbyrdes avhengighet av planter og dyr, betydning av årstiden osv. Organisasjonen forsøker å støtte ulike tiltak i medlemmenes land og bidra til at flere barn få tilgang til slike opplevelser.

Tyskland, Østerrike og Sveits

Det finnes mange enkelte prosjekter og flere organisasjoner i den tyskspråklige delen av Europa som ønsker å fremme forbindelsen mellom barn og landbruk. Flere av oss som arbeidet med eksempelgårdene i Levande Skule gjorde en studietur til Tyskland for å besøke "**Schulbauernhöfe**". Med få unntak, var disse gårdene ikke lengre involvert i produksjon, men tjente som

opplevessenter for landbruksrelaterte aktiviteter. Deres tilbud har vært samlet under betegnelsen "**Lernen auf dem Bauernhof**" (for tiden uten fungerende nettside, men presentert i en artikkel av Stephan Hübner i tidsskriftet "Ökologie und Landbau"). I 2000 fantes det 19 gårder, den eldste var blitt drevet siden 1985. På nettet finnes det en kart og lenker til hver gård. Noen av gårdene tilbyr skoler en uke på gården med fullt program fra morgen til kveld. Andre har dagsopplegg som skolene kan kjøpe. Det vi kunne iaktta var at aktivitetene bar preg av mye skolemessig opplæring og lite som elevene kunne betrakte som "ekte" arbeid. Mange av disse skolegårder er avhengig av finansiering fra privat organisasjoner og frivillige som veileder elevgrupper.

Også i Tyskland finnes det "**Bund der Jugendfarmen und Aktivitätsplätze**" (www.bdja.org) med flere gårder på deres medlemsliste. De ønsker å fremme kontakten mellom barn og landbruk, og understreker at dette har ingen forbindelse med skole. Dette er utelukket et fritidstilbud til barn etter skoletiden.

I Østerrike har organisasjonen "**Schule am Bauernhof**" et tilbud på gårder i hvert "bundesland" (=fylke). Hver gård har sin egen profil som kan leses om på et felles nettsted (www.schuleambauernhof.at). Her finnes det muligheter til gjentatte besøk gjennom året med forskjellige temaer eller og tilbud om uker på gården for hele klasser. Gårdsstørrelse og struktur i fjellandene i Østerrike ligner mer på Norge og det kan være grunn til at dette gård-/skole arbeid kommer nærmere det vi arbeider med. Det bærer likevel mer preg av opplevelses og

lærings "pakker" som blir kjøpt av skolene, enn av at det er et samarbeidsforhold mellom gård og skole.

Det sveitsiske "**Schule auf dem Bauernhof**" (www.schub.ch) ser også ut til å tilby svært skreddersydde opplegg til skolene på gårder som er i drift. Her er det et stort utvalg av materialer for forberedelsesarbeid på skolene og velorganisert undervisningsopplegg.

Waldorfskoler

I alle tre tysktalende land finnes det gårder som samarbeider med landenes "Waldorf" skoler - kjent som Steinerskoler i Norge. Skolene har en lang tradisjon for samarbeid med gårder og noen av disse skolene eier gårder eller har faste samarbeidsavtaler. Elevene har landbruksperioder hvor de arbeider på slike gårder som har beholdt en småskala og økologisk profil. Vi besøkte en skole midt i Tysklands "Ruhrgebiet" som la stor vekt på praktisk arbeid, rekrutterte lærere med landbrukserfaring og interesse og samarbeidet med flere gårder i deres område. Gårdene som vi også besøkte bar ikke "skole" preg, men var levedyktige, produserende gårder.

En annen Waldorf skole i Tyskland i Hannover har anskaffet to kyr og innlemmet melking som er del av de daglige gjøremålene på skolen. En artikkel om skolens organisering av landbruksaktivitetene finnes på nettsidene til "**Zukunftsstiftung Landwirtschaft**" (www.zs-l.de).

Montessori skoler

Maria Montessori (1870-1952), Italias første kvinnelige lege som ble grunnlegger for mange skoler og en pedagogisk retning som bærer hennes navn, var overbevist om at skole måtte omfatte to former for arbeid, manuelt og intellektuelt. Hennes visjon om et landbruksbasert lokalsamfunn hvor elevene, gjennom deltagelse i produksjon og salg, får erfaring som både integrerer og engasjerer dem i akademiske fag og gir dem en sterkere forbindelse til verden er blitt realisert i Hershey Montessori Farm School (www.montessorifarm.org) i USA. På deres nettside kan man lese:

"The farm activities lead the students to a study of farm science, land management and ecology, biology and chemistry, mathematics, accounting, geometry, algebra, civilization, economic systems, physics, energy, environmental issues, and technology and information. In short, the farm activities and their features are the points of departure for formal studies."

Det er i dag Montessori skoler i hele verden (ca. 13.000 websites for Montessori skoler) og det er ikke lett å få innsikt i hva de fleste skoler gjør for å realisere Maria Montessoris visjon om tilknytning til landbruk, men denne innsikten og interessen i å bruke landbruk som utgangspunkt for læring gjør Montessori pedagogikk til en opplagt samtalepartner i utvikling av gård-/skolesamarbeid.

England

I England finnes det flere organisasjoner som er opptatt av skolebarn og landbruk. På regjeringnivå er det opprettet en tjeneste som gir interesserte lærere tilgang til gårder som kan ta imot besøk (**Access to Farms**, www.farmsforteachers.org.uk).

Besøksgårdene tar imot busser av elever som får på seg beskyttelsesklær før de går inn til dyrene. Souvenirbutikken på gården gir elevene anledning å kjøpe noe som minner dem om gårdsbesøke.

Det man må være klar over i forhold til landbruk i England, er at det drives på samme måte som en byggemester bygger et hus. "Bonden" ringer et firma som pløyer, en annen som leverer små dyr til å føre opp, en annen til å treske. Kanskje er det derfor det var et lovforslag i det engelske parlamentet som foreslo å forby barn på gårder. Når gården er en transport sentral for store lastbiler og andre maskiner, ønsker sjåførene å unngå de farene møter med barn representerer.

Et bilde av landbrukets situasjon i Storbritannia er tilgjengelig på nettsidene til organisasjonen **FACE – Farming and Countryside Education** (www.face-online.org.uk) i form av profiler fra gårder. Denne NGO vier seg til å lære barn og ungdom om mat og landbruk i en bærekraftig omegn ("countryside"). De lager skolemateriale og formidler muligheter til aktiviteter på gårder, og ser ut som de har stor variasjon i pedagogisk innhold. De spenner fra gårder som tar imot ungdom som trenger en alternativ/supplement til skolen, til gårder som sluser mange tusen elever gjennom i en besøksordning. Her er det mye spennende, men det kan være et strev å finne veien gjennom tekster på "Welsh".

Enda en organisasjon, **Farms for Schools** (www.farmsforschools.org.uk) er en interesseorganisasjon for tilbydere som forsikrer at skoleturer til gårder er

sikkerhetsmessig godkjent, hyggelig og utbytterik i forhold til læring. Medlemmene får tilbud om inspeksjon av deres gård, markedsføring, konferanser, veiledning og tilgang til skriftlige materialer som kan brukes i forbindelse med besøk. De har også et opplegg for kvalitetssikring av tilbudene.

Jeg kan ikke forlate Storbritannia uten å nevne et prosjekt for ungdom som "faller ut" av rammene i konvensjonelle utdannelseinstitusjoner. **Ruskin Mill** (www.ruskin-mill.org.uk) har gitt ungdom med lærings- og atferdsvansker en mulighet å lære gjennom praktisk arbeid med jorden og andre håndverksfag siden 1984. Ryktene sier det er et spennende sted å besøke.

Nederland

Nederland er, ved siden av Norge, det landet i Europa som har utviklet "Grønn omsorg" i landbruk og hagebruk. Mennesker fra Nederland utviklet organisasjonen "ECEAT – European Centre for Eco Agro Tourism" og i forbindelse med bondegårdsferier har de interessert seg for gård-skolesamarbeid. Det har vært kontakt over landegrensene siden Levande Skule og nå er det prosjekter i gang mellom gård og skole inspirert av arbeidet i Norge. Det blir sikkert snart et nettsted hvor det kan leses om deres arbeid.

USA

Som en innfødt fra dette landet, kan jeg med stor sikkerhet si at USA er kontrastenes land. Motsetningene som man finner innenfor matproduksjon er ikke så synlig i verdenspressen, men

det er knapt et annet land i verden hvor en stor del av befolkning er så opptatt med spørsmål omkring mat!(Det måtte være Storbritannia som har vært igjennom flere kriser i løpet av de siste 10 år). Dette har ført til en stor og mangesidig flora av alternative prosjekter innenfor landbruk. Ikke sjelden har også disse prosjektene en aktiv interesse i formidling om landbruk til den kommende generasjon.

Foto: Linda Jolly

Prosjekter som kombinerer arbeid med barn og ungdom og matproduksjon ser ut til å være "inn" for tiden. En organisasjon som ble grunnlagt i 2006, **Farm-Based Education Association** (www.farmbasededucation.org) forsøker å samle noen av organisasjonene under en felles paraply. Noen tilbyr

programmer for skolebarn, andre arbeider med barn, ungdom og ellers publikum utenfor skoletiden.

Det har vært flere konferanser i de senere år hvor prosjekter som bruker landbruk i ungdomsarbeid har møtt hverandre og utvekslet erfaringer. Profilene på disse prosjektene er forskjellige. Her er alt fra arbeid med kriminell og belastet ungdom, til arbeid mot rasisme hvor ungdom fra forskjellige samfunnslag arbeider sammen i dyrking og servering av mat til de fattige. Et prosjekt for "innercity" ungdommer opplevde jeg sist i San Fransisco. Arbeid på en gård utenfor byen gir ungdom råvarer til en cafevirksomhet i byen – Pie Cafe (www.pieranch.org).

En organisasjon som står sentralt i alle diskusjoner om barn og mat/matproduksjon er "**Center for Ecoliteracy**" i Berkeley, California (www.ecoliteracy.org). De har bidratt til et prosjekt i en relativt fattig og fargerik skoledistrikt, og har opprettet skolehager og skolekjøkken hvor elevene lager mat fra det de har selv produsert. Dette har igjen ført til en "omtenkning" i hele skolematsektoren hvor lokale dyrkere nå leverer råvarer direkte til et varmt måltid på skolene. Ringvirkningene er store i et land hvor skolemat er blitt satt på anbud. (Hvem leverer de billigste anbudene? Det er korrekt – det er MacDonalds og andre lignende fastfoods bedrifter.) På deres nettsider finner man utmerkete artikler fra fagfolk i hele verden som belyser ikke bare landbruk, men også pedagogikk og ernæring. Boken som kom ut i fjor, "**Ecological Literacy**" inneholder mange relevante artikler for gård-skolesamarbeid. Jeg hadde gleden av å delta på en av deres konferanser nylig hvor også Danmark, Italia, Canada, Australia og andre land var representert. Kan anbefales!

Også på vestkysten av USA finnes "**Center for Agroecology and Sustainable Food Systems**" ved University of California, Santa Cruz. Dette startet som et studentprosjekt i 1969 (som jeg var med på) før den vokste til en selvstendig del av Universitet. Hovedvekten av deres pedagogiske virksomhet er rettet mot studenter og annen ungdom som ønsker å utvide perspektivet gjennom et praktisk kurs i økologisk landbruk. Elever fra grunnskolen blir også tatt imot og opplært i dyrkingskunsten. På samme sted har **Life Lab** (www.lifelab.org) etablert sin virksomhet. De er konstituert som stiftelse (NGO) og har som formål å arbeide med naturfagsundervisning med utgangspunkt i praktisk erfaring fra dyrking av vekster. Life Lab har nå utviklet programmer som er i bruk i over 1000 amerikanske skoler. I Santa Cruz har de en eksempelhage som tar imot skoleklasser hele året.

Enda en organisasjon som er organisert som en bedrift finnes i California, ikke langt fra grensen til Mexico. "**State Education and Environment Roundtable**" (www.seer.org) var et samarbeidsprosjekt mellom skolemyndigheter i 12 delstater. Deres prosjekt gikk ut på å undersøke om en forbedring i læring kunne konstateres gjennom en integrering av prosjekter med natur og miljø. Rapportheftet "**Closing the Achievement Gap: Using the Environment as a Integrating Contest for Learning**" viser til resultater fra over 40 skoler på alle aldersnivåer. Amerikanere er verdensmester i testing. Her blir elevene testet og sammenlignet med andre som ikke har deltatt i integrerte utendørsprosjekter og resultatene er entydig i så å si alle fag. Betydelig bedre resultater fantes i språk, matte, naturfag, samfunnsfag, evne til abstrakt tenkning og

kommunikasjonsferdigheter. Til og med lærerne ble inkludert med konklusjonen at prosjektet ga dem fornyet kraft og begeistring.

Foto: Linda Jolly

California journalisten Richard Louv hadde ingen forestilling om hvilken innvirkning hans bok "**The Last Child in the Woods**" kom til å ha da han ga den ut i 2005. Nå finnes en organisasjon med eget nettsted som arbeider intenst med å snu utvikling – Children and Nature Network (www.cnaturenet.org). Deres slagord, "No Child Left Ininside" (intet barn igjen inne) er et ordspill på en nasjonalt program for skoler som het "No Child Left Behind". Louv kjenner til arbeidet i Norge og har ofte brukt det som eksempel i foredragene forskjellige steder i USA. På

nettet forsøker de å samle dokumentasjon om betydningen av samvær mellom barn og natur – blant annet i hager.

Slow Food and Terre Madre

Av andre internasjonale organisasjoner som arbeider med mange av problemstillingene som danner motivene for gård-skolesamarbeid, må jeg nevne "**Slow Food**" (www.slowfoodfoundation.com) og søsterorganisasjonen "**Terre Madre**" (se samme nettadresse). Her er fokus på å redde matkultur over alt i verden og det må selvfølgelig inkludere både landbruk og pedagogikk. Bevegelsen har fått mye vind i seilene og det er en fryd å lese om konferansene som har samlet bla. bønder fra Bolivias høysletter og Afrikas regnskoger. Deres satsning på skole inkludere kurs for lærere og en oppfordring til alle lokallagene ("conviva") til å ta initiativ til skolehager.

Konklusjonen? – Det skjer mye i verden, men det er bare i Norge vi har et forpliktende gård-skolesamarbeid hvor gård og skole arbeider som partner for å få til et varig integrering mellom landbruk og pedagogikk.